

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

Természetjog és morálfilozófia

Simon József

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

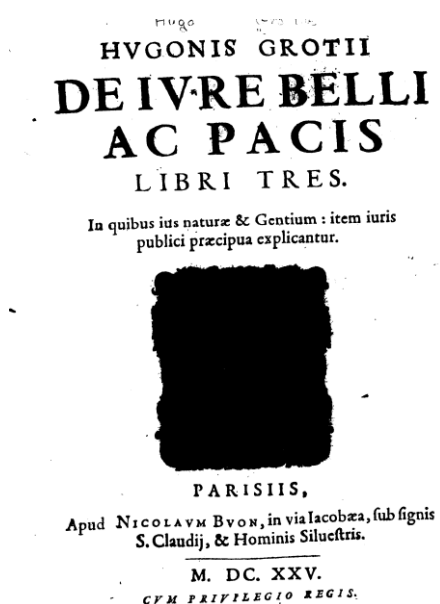
Természetjog és morálfilozófia

4.3 lecke

Hugo Grotius – 3: Természetjogi normativitás és az *etiamsi daremus*-érv

A magyar nyelvű szemelvényeket az alábbi kiadásnak megfelelően olvassuk:

Hugo Grotius: *A háború és béke jogáról*,
ford. Haraszi György, Brósz Róbert, Diósi György,
Budapest 1999, I-II. kötet

A háború és béke jogáról
első kiadásának (1625) címlapja

A társadalom alapegységei tehát a természetes jogokkal rendelkező individuumok, akik pusztán **önérdekük követése** és **szociális hajlamaik** között egyensúlyoznak akkor, amikor szerződéses viszonyba kerülnek másokkal a tulajdon vagy a politikai autoritás jelenségeit illetően. Kötelezettségeket állapítanak meg és a megállapodás sértését szankcionálják.

A kérdés nyilván az, hogy milyen eszközök engedhetők meg az önérdekkövetés érdekében úgy, hogy azok összeegyeztethetőek legyenek mások ugyanilyen irányú törekvéseivel. A javak extrém szűkössége egyes esetekben felülírhatja a természetes kötelezettségeket.

A természetes jogoknak megfelelő cselekvést a jog harmadik értelmében vett törvény írja elő, idézzük fel Grotius megfogalmazását az előző leckéből!

E megfogalmazás az első két, egymással összefüggő jog-definíció tartalmi jellegétől eltérően a kötelezettség normatív

jellegének problémájára világít rá. Ebben az értelemben a természetjog eszméjében foglalt önérdekkövetés és szociabilitás eszméihez a normativitás mozzanata társul. A jog itt törvény: nem csak arról van szó, hogy az emberi természet holisztikusan az individuum önfenntartásának ösztönével és a társiaság hajlamával rendelkezik, hanem arról is, hogy törekednünk **kell** önfenntartásunkra és társas viszonyaink kiépítésére. Az ember nem csak **tényszerűen, de facto** önérdekkövető és szociális természetű, hanem ezen sajátosságok követésére kifejezetten **kötelezett** is. Új köntösben jelennek tehát meg tehát a kései skolasztikus természetjogi gondolkodás intellektualista és voluntarista szélső pozíciói. Grotius a természetjognak az első két jog-definíció során felfedett **intellektuálisan** hozzáférhető tartalmait a kötelezettség **voluntarista** normativitásával ruházza fel a harmadik jog-definícióban bevezetett törvény-fogalommal.

Grotius: A háború és béke jogáról, 33 (I, 1, IX)

A jognak van még egyharmadik értelme is: e szerint **egyértelmű a törvényt**, amennyiben a „törvény” szót a legtágabb értelemben vesszük, vagyis úgy tekintjük, mint az erkölcsi cselekvések szabályát, amely a helyességre **kötelez**.

Bár e törvényeket Isten írja elő, mégis önmagukban kötelező érvényűek:

Grotius: A háború és béke jogáról, 34 (I, 1, X)

[e] jellegzetesség ezt a jogot nemcsak az **emberi jogtól** különbözteti meg, hanem a tételes **isteni jogtól** is. Ez az utóbbi ugyanis nem azt írja elő vagy tiltja, ami már önmagában és saját természeténél fogva is kötelező vagy meg nem engedett, hanem tilalom és parancs felállításával tesz valamit meg nem engedetté, illetve kötelezővé.

Ugyanezt a gondolatot találjuk meg *A háború és béke jogáról* Bevezetésének talán leghíresebb-hírhedtebb passzusában is:

Láttuk (**vö. 3.2 lecke!**), hogy Suárez a kései skolasztika természetjogi felfogásának intellektualista álláspontjának kifejtésekor kifejezetten támaszkodik arra, hogy a természetes erkölcsi értékek objektivitását oly módon mutassa fel, hogy azok függetlenek Isten létezésétől.

Bev. 11

Amit eddig elmondottunk, az helytálló volna akkor is, ha feltennénk **(etiamsi daremus)** – márpedig ezt a legnagyobb bűn elkövetése nélkül még feltételezni sem lehet –, hogy Isten nem létezik, vagy nem törődik az emberek dolgaival.

Rimini Gergely ábrázolása
egy 17. századi metszeten

Vajon mit tesz hozzá Grotius ehhez a Rimini Gergelytől (Gregorius de Arminio, 1300-1358) származó gondolathoz? A skolasztikus alapgondolat az volt, hogy az ember képes smegítelni a helyes és a helytelen közötti különbséget saját természetes értelmének használata által – azaz Isten segítségével –, azonban az ily módon felismert értékekre csak úgy képes **kötelező** érvényüként tekinteni, ha azok Isten kifejezett **parancsának** tartalmait alkotják. Grotius úgy véli, hogy az emberek a vallás nélkül is képesek jogaik érvényesítésére és így arra is, hogy szerződés-jellegű kötelezettségeket alapítsanak meg a társadalmi rend érdekében. Isten csupán hozzáadott jogforrás a keresztények számára – bár Grotius meg volt győződve arról, hogy a kereszténység alapvető morális meggyőződései összhangban vannak a moralitás racionális megközelítésével. Ezzel együtt kifejezetten tagadja, hogy a természetes törvény azonos volna akár az Ó-, akár az Újszövetség morális tanításával. A gondolat tehát az, hogy nem csak a természetjog intellektuálisan hozzáférhető tartalma (*skolasztikusok*: az örök törvény ama része, mely természetes törvényként releváns az ember számára; *Grotius*: az önfenntartás és a szociabilitás sajátosságai), hanem a természetjog mint természetes törvény kötelezettség-mozzanata sem függ *prima facie* Isten létezésétől.

Kérdések:

1. A természetjog mely vonását olvashatjuk ki Grotius harmadik jog-definíciójából?
2. Feltételezi-e Isten akaratát a grotiusi természetjogban implikált kötelezettség?
3. Mi a különbség az *etiamsi daremus*-érv skolasztikus és grotiusi alkalmazása között?

Irodalom:

Haakonssen, Knud: *Natural Law and Moral Philosophy. From Grotius to the Scottish Enlightenment*. Cambridge, Cambridge University Press, 1996.